

Бенито Перес Галдос

Трафалтар

УТОПИЈА

Бенито Перес Галдос

Трафалгар

са шпанској прево:
Владимир Нинковић

УТОПИЈА

Београд 2008.

I

Допустићете ми да пре него што започнем приповедање о великом и славном догађају којем сам био сведок, прозборим реч-две о своме детињству и објасним којим ме је чудним путевима судбина водила све до присуствовања страхотној пропасти наше морнарице.

Говорећи о свом рођењу, нећу подражавати већину оних који нам причају о догађајима из свога живота и који почињу повест набрајајући своје претке, најчешће племените, у најмању руку добростојеће, као да су потомци самог трапезунтског цара¹. Ја, пак, не бих могао да украсим ову књигу звучним презименима; а осим своје мајке, коју једва да сам упознао, немам никаквих података о прецима, осим о Адаму, чији сам доказани потомак. Елем, причу започињем као Паблос, лупеж из Сеговије;² на сву срећу, Бог је хтео да нас двојица само у томе наликујемо.

Рођен сам у Кадису, у чувеној четврти Виња, која ни тада као ни сада није баш служила за пример. Сећање о себи и својим детињаријама не сеже ми даље од шесте године; а овај датум ми је у глави јер га повезујем са поморским догађајем о којем се тада говорило – битком код рта Сан Висенте, 1797. године.³

¹ Трапезунтско царство – једна од држава насталих после распада Византије 1204. године када су крсташи заузели Цариград у Четвртом крсташком походу. Познато је као „последње грчко царство”. (Све напомене у тексту су напомене преводиоца)

² Алузија на чувено дело Франсиска де Кевода и Виљегаса „Животопис лупежа” написано између 1603. и 1608. године, чији је главни јунак дон Паблос, сиромашни и промућурни прописвет.

³ Битка код рта Сан Висенте, код југозападне обале Португала, представљала је тежак пораз удружене шпанске и француске морнарице против малобројне, али добро организоване енглеске флоте.

Бацајући поглед на протекле дане, радознао и заинтересован као неко ко самог себе посматра, видим нејасну и мутну слику у раму прохујалих догађаја, видим себе како се играм у Калети са својим вршњацима. За мене је то био читав живот; штавише, обичан живот наше привилеговане врсте; а они који нису живели као ја, изгледали су ми као некакви ванредни примерци људског рода, јер сам у својој детињој невиности и непознавању света веровао да је човек створен за море, да му је Провиђење као највишу телесну способност пружио пливање, а као највећи духовни напор тражење и скупљање ракова, било за продају и трговину, било за сопствено задовољство и награду, спајајући тако лепо и корисно.

Средина у којој сам одрастао беше, дакле, једна од најпростијих, најпримитивнијих и најдивљијих која се може замислити, до те мере да су нас, децу из Калете, сматрали за највећи олош који је икада постојао и који су са једнаком дрскошћу изазивали барабе из Пунталеса; једни друге смо држали за ривале те смо с времена на време одмеравали снаге на Земљаном рту у великим и бучним борбама каменицама тако жустро да се сва земља црвенела од јуначке крви.

Када сам довољно сазрео да започнем са пословањем за свој рачун, са циљем да часно зарадим који бакрењак, сећам се да сам успео да се наметнем на молу, служећи као водич многим намерницима из Енглеске који су нас онда, као и сада, посећивали. Мол је права Атинска академија за сналажљивост у младости, а ја нипошто нисам био најгори ђак у тој широкој области људског знања, поред тога непрестано сам се истицао у пљачкању плена, што је омогућавало широк простор за маневрисање и мудре спекулације вођене на тргу светог Јована. Но, сада бих желео да ставим тачку на овај део моје повести, јер данас се са стидом присећам толиког неваљалства, и захваљујем Богу што ме је брзо извукао одатле повевши ме много племенитијим путем.

Међу утисцима које и даље чувам, јако је утиснуто у моје сећање задовољство и полет која је изазивао поглед на

ратне бродове укотвљене пред Кадисом или у Сан Фернанду. Како никада нисам могао да утолим своју радозналост и изблиза осмотрим та величанствена пловила, себи сам их фантастично и апсурдно предочавао као препуне тајни и мистерија.

Жудећи за подражавањем великих дела одраслих, ми деца смо такође правили наше ескадре⁴ грубо начињених бродића, са једрима од хартије или од којекаквих крпа, те смо их одлучно и смртно озбиљно пуштали у пловидбу по локвама и баруштинама Пунталеса или Калете. Да би угођај био потпун, кад год би у наше руке неким чудом допао неки бакрењак, куповали бисмо барут у кући тета Коскохе, у улици Торно де Санта Марија, и са тим састојком приређивали праву поморску фешту. Наше флотиле су се шепуриле три лакта⁵ широким океанима; испаливале комадиће трске; сударале се опонашајући кржаве јурише у којима се славно сукобљавала замишљена посада; прекривао их је дим, вијориле су се заставе начињене од прве обојене рите изваћене из Ђубрета, топови су грмели док смо ми поскакивали од радости на обали, замишљајући да смо државе чији се бродови боре и верујући да у свету одраслих, у свету великих дела, државе такође тако поскакују посматрајући победу својих вољених флота. Деца све виде на јединствен начин.

То је било доба великих поморских битака, сваке године се одвијала бар по једна, док је барем једном месечно било понеко пушкарање. Замишљао сам да се флоте сукобљавају чисто и напосто зато што им се тако хоће, односно да би окушале своју храброст, као две јуначине која казују двобој бодежима испред неке капије. Смешно ми је када се присетим својих будаластих мисли о тадашњим догађајима. Чуо сам да се много прича о Наполеону. И, шта мислите, како сам га замишљао? Ништа мање него по свему налик кријумчарима који су се, долазећи са Гибралтар-

⁴ Ескадра (шп. *Escuadra*, фр. *Escuadre*) – одељење ратних бродова под истим заповедником, флотила.

⁵ Лакат (шп. *vara*) – стара шпанска мера за дужину, блиска англо-саксонском јарду, износи између 75 и 92 цм.

ског поља, веома често могли видети у кварту Сиња; замишљао сам га на хереском ждрепцу, у огртачу, гамашнама, филцаном шеширу и са одговарајућом кремењачом. Према мојој замисли, са таквом вањштином, и у пратњи истог таквог пустолова, тај човек, за кога су сви говорили да је изузетан, освајао је Европу, односно једно острво унутар којег су се налазила друга острва, то јест државе: Енглеска, Ђенова, Лондон, Француска, Малта, земља Мавара, Америка, Гибралтар, Маон⁶, Русија, Тулон и тако даље. Овакву географију тврдоглаво сам стварао по учесталости долазак лађа са чијим сам се путницима сусретао; нема потребе да истичем како је међу свим тим државама или острвима Шпанија била најбоља, због чега су Енглези, друмски разбојници, желели да је преотму за себе. Говорећи о овоме и о другим дипломатским питањима, ја и моја дружина из Калете изговарали смо хиљаде фраза инспирисаних ужареним патриотизмом.

Но, не желим да замарам читаоца детаљима који се одnose једино на моје личне утиске, те ћу прекинути да говорим о себи. Једино биће које је моје бедно бивствовање улепшавало љубављу без икаквих задњих мисли била је моја мајка. О њој се сећам само да је била врло лепа, или се барем мени тако чинила. Од када је остала удовица издржавала је себе и мене перући и крпећи одећу морнара. Њена љубав према мени мора да је била велика. Пао сам у кревет, озбиљно оболео од жуте грознице која је тада харала Андалусијом, а када сам се опоравио, повела ме је са процесијом на мису у Стару катедралу, по чијем плочнику ме је натерала да идем на коленима више од једног часа, а на истој позорници где је миса служена оставила је, као заветни дар, воштану фигурицу дечака који је био пљунути ја.

Моја мајка је имала брата, но колико је она била добра, толико је он био рђав, а при том и окрутан. Не могу да га се присетим а да ме страх не прожме, а по неким неповезаним догађајима које чувам у сећању, претпостављам да је

⁶ Mahón, (каталонски Маó), град на Балеарима, на острву Менорка, током XVIII и XIX века често падао под власт Британије.

тај човек починио неки злочин у периоду о којем говорим. Био је морнар, а кад год је долазио у Кадис и на копно уопште, долазио је у кућу пијан као летва и малтретирао нас. Своју сестру је злостављао речима, називајући је најпогрднијим именима, а мене делима, кажњавајући ме без икаквог повода.

Моја мајка је сигурно много патила због окрутности свога брата, и то је, заједно са тешким и бедно плаћеним послом, убрзало њен крај, који је оставио неизбрисив траг у мом духу, иако га моје сећање данас може оценити само на неки неодређен начин.

У то доба немаштине и скитње нисам ништа друго радио осим што сам се играо поред мора или се смуцао улицама. Моје једине муке биле су оне које су могле да ми проузрокују шамари мога ујака, грдња моје мајке или нека неочекивана незгода у организовању мојих флотица. Мој дух још није био упознао ниједно јако и истински дубоко осећање, све док ми губитак мајке није представио људски живот у аспекту потпуно другачијем од онога какав је до тада био. Због тога се то осећање никада није избрисало из моје душе. И поред толиких протеклих година, још увек се сећам, као што се сећамо језивих призора из неке ноћне море, како моја мајка лежи оборена не знам којом болешћу; сећам се неких жена како улазе у кућу, о чијим именима и пореклу не бих могао ништа да кажем; сећам се нарицања и како сам се нашао у мајчином наручју; такође се сећам, и осећам целим телом, додир јако хладних, ледених руку. Мислим да су ме након тога извели одатле, и са тим неодређеним сећањима се повезује поглед на жуте свеће које су давале злослутну светлост усред бела дана, жамор молитви, домунђавање маторих торокуша, гласан смех пијаних морнара, и после тога, тужни појам сирочета, идеја о томе да сам напуштен и сам на свету, мисао која је неко време чинила мој јадни дух утученим.

Немам представу чиме се у то време бавио мој ујак. Знам само да су се његове суровости према мени увећале толико да сам, уморан од толиког злостављања, побегао од

куће, решен да пронађем срећу. Отишао сам у Сан Фернандо; одатле у Пуерто Реал. Здружио сам се са највећим олошем са тих плажа, препуних којекаквих лупежа, и не знам како ни зашто отидох са њима у Медина-Сидонију, где једног дана у таверну у којој сам се налазио упадоше неки војници из Марине који су ловили регруте, тако да смо се растурили и разбежали куд који. Моја добра звезда ме је повела до једне куће, чији се власници сажалише на мене, показујући велико занимање за моју приповест коју сам им на коленима, окупан сузама и у преклињућем ставу, испричао о свом жалосном стању, животу и напасе својим недаћама.

Та господа су ме узела у своју заштиту, ослободивши ме регрутације, и од тада бејаш у њиховој служби. Са њима сам се преселио у Вехер де ла Фронтера, место где су они живели, јер су у Медина-Сидонији били само у пролазу.

Моји анђели чувари били су дон Алонсо Гутјерес де Сиснијега, пензионисани капетан брода, и његова супруга, обоје већ поодмаклих година. Научили су ме многим стварима које нисам знао, а како сам им био драг, за кратко време сам постао паж господина дон Алонса, кога сам пратио у његовим свакодневним шетњама, пошто је добром богаљу десна рука била одузета, а десну ногу је померао уз много напора. Не знам шта су видели толико занимљиво у мени. Несумњиво, моја младост, чињеница да нисам имао родитеље, а такође и покорност са којом сам их слушао, доприносили су њиховој благи и лепом поступању са мном, за које сам им вечно остао дубоко захвалан. Требало би да додам међу узроке тој нежности, иако ми није лако да признам, и то што сам, иако сам до тада живео међу најгорим олошем и беспризорнима, имао некакву урођену разборитост и манире које су се врло брзо развили, до те мере да сам неколико година касније, упркос недостатку било каквог образовања, могао проћи као особа високог рода.

Четири године сам провео у њиховом дому када се догодило оно о чему ћу приповедати. Нека читалац од мене не захтева прецизност, јер је она немогућа пошто је реч о догађајима који су се одиграли у мом раном добу и које

приповедам сада у сутону живота, када надомак краја, након дугог пута, осећам да је лед старости оковао моју руку у којој држим перо, а обамрли ум покушава да се заваратражећи у дару слатких, ужарених сећања пролазну младост. Као они бестидни старци који мисле да разбуди уснулу похоту варајући чула посматрањем насликаних дивота, тако ћу и ја покушати да заинтересујем и дам крепкост увелим сећањима моје старости, подгревајући их евоцирањем старе славе.

И истог трена – ето успеха! Каква сјајна подвала маште! Попут онога који сатима листа ко зна када пресавијене странице неке већ прочитане књиге, тако и ја гледам са радозналошћу и чуђењем прохујале године; и док траје магија овог размишљања, чини се да неки добри дух долази и скида са мене бреме година, олакшавајући ми терет старости који притиска тело, али и душу. Та крв, млаки и лењи телесни сок који данас мој трошни организам једва да подстиче на покрет, загрева се, убрзава, ври, јури и пулсира мојим венама убрзаним ритмом. Чини се да у мој мозак улази некаква светлост која осветљава и уобличава хиљаду незнатних чудеса, попут бакље путника која, осветљавајући мрачну пећину, открива чудеса геологије тако изненада да му се чини да их он сам ствара. А у истом часу моје срце, до сада мртво за крупна осећања, буди се попут Лазара Божјим гласом позваног, подрхтава у грудима, узрокујући у исти мах радост и бол.

Млад сам; време није протекло; пред собом видим главне догађаје свога дечаштва; пружам руку старим друговима; у мом духу се репродукују слатка и ужасна осећања младости, жар победе, жал пораза, велике радости и велике туге, повезане у сећањима исто онако као и у животу. Над свим мојим осећањима доминира једно – оно које ме је увек водило током несрећног периода између 1805. и 1834. године. Премда једном ногом у гробу, сматрајући се најбескориснијим од свих људи, још увек ми због тебе суза у оку заигра, о света љубави према Отаџбини! За узврат, ја ти још увек могу посветити понеку реч, проклињући скепти-

---

ка који те негира и поквареног филозофа који те поистовећује са дневним интересима.

Том осећању посветио сам своје зрело доба, а њему посвећујем и овај кулук својих последњих година, своје постојање на папиру поверавам добром духу или анђелу чувару, исто онако како им је у стварности било поверено. Говорићу о бројним догађајима. Трафалгар, Бајлен, Мадрид, Сарагоса, Херона, Арапилес!... О свему томе ћу вам понешто рећи, само ако будете имали стрпљења. Моја приповест неће бити тако лепа као што би требало да буде, али учинићу све што могу да буде истинита.